

SAMMANFATTNING RELEVANTA DOMAR OCH BESLUT

1 Inledning

Omfattande arbete med farleden till Luleå Hamn har företagits sedan mitten av 1960-talet. Företaget inleddes när LKAB påbörjade arbetet med att anlägga en ny malmhamn samt bereda en ny farled. I samband med detta prövades frågan om tillstånd för verksamheten. I början av 1970-talet flyttade Luleå Hamn sina hamnanläggningar från södra hamnen i stadskärnan till ett område utanför Uddebo Oljehamn.

I syfte att iordningställa industrimark i hamnområdet för Norrbottens järnverk AB:s nya stålverksprojekt, Stålverk 80, genomfördes i mitten på 1970-talet nya muddringar med efterföljande återfyllnad. Under mitten av 1990-talet utfördes återigen omfattande muddring med anledning av en ny hamn med kaj för lastning av malm samt i syfte att underlätta för vintersjöfarten med en alternativ led.

Nedan följer en kronologisk sammanställning över relevanta domar och beslut som haft betydelse fördjupningen av farleden i Luleå Hamn.

1.1.1 Farledsmålet (A 8/62)

Frågan om tillåtlighet att anordna en farled en hemställdes Kungl. Maj:ts prövning genom beslut från övre Norrbygdens vattendomstol. Dåvarande farled tillät vid medelvattenstånd ett djupgående av 8,8 m vilket motsvarade en fartygsstorlek omkring 15 000 ton. Mot bakgrund av detta ansökte LKAB om att anlägga en farled i syfte att tillse att Luleå Hamn kunna ta emot fartyg upp till 35 000 ton. Medgivande till företaget lämnades genom Kungl. Maj:ts nådiga prövning den 14 april 1961, med det särskilda villkoret att en malmkaj utbygges i enlighet med ansökan.

Övre Norrbygdens vattendomstol lämnade tillstånd den 26 maj 1961 till nytt kajplan om 370 m. Inom ett område om 50 m från kajlinjen räknat, skulle botten fördjupas genom muddring till nivån -13,75 m. Inom övrigt område fick muddring ske till nivån -12,75 m. Vidare berättigades sökanden att utlägga muddermassor om 50 000 m³. Massorna fick inte avläggas till en högre höjd än -5,0 m. Den 22 september 1961 gav vattendomstolen sökande tillstånd att med viss justering verkställa företaget.

Nästa tillfälle vattendomstolen lämnade sökanden tillstånd att utföra arbete med farleden var den 9 februari 1962. I domen begränsades massuppläggning, med undantag för ett område, till höjden -3,5 meter. Vidare föreskrev domstolen att muddring inte fick ske under tiden för från islossningen till den 31 augusti. I ytterligare en dom den 30 april 1963 lämnade vattendomstolen sökanden tillstånd att dels under tiden från islossningen till den 15 juni utföra

kvarstående muddring för arbete med att framtaga banketten intill fartygsrännan. Vidare ändrade domstolen djupet för nedschaktning till -4,5 m.

Efter huvudförhandling i målet den 16-17 maj 1963, upptogs i deldom den 19 juli 1963 bland annat fråga om skador avseende ersättning. Ersättning tilldelades ett antal utövare av fiske för skador genom fångstbortfall samt olägenheter som uppstår av grumlingarnas inverkan på vattnets användbarhet till förbrukning, bad, tvätt samt av buller. Med utgångspunkt i faktorerna intensitet och tidpunkt erhöles gradering för beräkning av beloppet. Frågor om ersättning reglerades i ytterligare en deldom 27 november 1964 samt den 30 december 1971.

1.1.2 Uddebomålet (VA 7/72)

Luleå kommuns projekt med anläggande av ny kaj med hamnplan vid Uddebo oljehamn krävde omfattande muddringsarbete då det tilltänkta hamnområdet till övervägande del låg på ett vattenområde med varierande djup.

Vattendomstolen meddelade Luleå kommun tillstånd den 26 september 1972, att för utförande av hamnanläggningen utföra muddring av ca 1 200 000 m³ massor, tipp av dessa massor, uttaga ca 890 000 m³ sand från vattenområden, samt verkställa utfyllnad att anlägga tillfartsbank och kaj med hamnplan i vattenområde. Muddringsarbete fick utföras hela dygnet.

Till följd av att ny process för tillverkning av koks utvecklats, prövade domstolen den, 7 juni 1974, ansökan att förlänga och bredda kolupplagsplatsen. Tillstånd lämnades att utföra muddring av ca 190 000 m³ massor och därefter utföra fyllning av ca 650 000 m³ massor, dels inom allmänt vattenområde och i omedelbar anslutning till allmänna farleden uttaga 475 000 m³ fyllnadsmassor och därigenom utvidga farleden, dels inom enskilt vattenområde uttaga 175 000 m³ fyllnadsmassor samt att utföra tippning inom tippningsområde.

1.1.3 Stålverksmålet (VA 7/72) och (VA 24/74)

Sökanden begärde därefter i tre skilda ansökningar, tillstånd att utföra kompletteringstäckter. Sedan dessa kompletteringstäckter utförts begärde sökanden laglighetsprövning av åtgärderna.

Gällande företagets tillåtlighet fann regeringen enligt beslut från 15 maj 1975 att det inte förelåg några hinder mot något av företagets tillåtlighet. Vattendomstolen lämnade således i deldom den 21 maj 1975, sökande tillstånd att utföra företagen med villkoret att anläggningsområde samt provisorisk bro återställdes. Vidare lagligförklarade domstolen breddning av tillfartsbank till 35,5 m mot tidigare 32,0 samt höjning av banken från + 1,5 m till +2,2 m vid kajkant och till +2,5 m vid väganlutning samt muddring. Även de

kompletterande täkterna i Stålverksföretaget lagligförklarades Tillstånd att delvis frångå tidigare ansökt täktområde lämnades av vattendomstolen i deldom, den 29 augusti 1975.

Domstolen lämnade sökanden tillstånd den 9 mars 1976 att anlägga en fast vägbro samt därvid utföra muddringsarbeten. Vid broöppningen beslutade domstolen att det skulle muddras en kanalsektion med bottenbredd om ca 14 m, släntlutning 1:3, bottenivå om högst -3,0 m och längd 40 m, innebärande en genomströmningsarea av ca 40 m² vid medelvattenstånd.

Med anledning av arbeten i Uddebo- och Stålverksmålen prövade domstolen den 21 oktober 1977 ersättningsfrågor genom vattengrumling till men för vattnets användbarhet för åren 1973-77 samt skada på fisket åren 1973-75.

I samband med utförande av erosionsskydd visade det sig att skyddet på grund av djupförhållandena måste sträcka sig ca 120 m istället för tidigare tillåtna 50 m ut i vattnet. Sökanden hemställde om lagligförklaring av utförda arbeten samt verkställighetsförordnande. Domstolen fann i deldom den 27 september 1978 företaget vara tillåtligt och att godtagbara skäl förelåg för verkställighetsförordnande.

I samband med handläggningen av Stålverksmålet åtog sig sökanden som skadebyggande åtgärd framlägga en plan för sanering av fjärden. Sökanden fick med anledning därav tillstånd den 24 januari 1979 att utföra dämningensanordning genom muddring av ca 10000 m³ massor utföra en ca 650 m lång kanal med bottenbredden 20 m och bottenhöjden -2,0 m. Vattendomstolen förpliktade i deldom den 4 juli 1979 sökanden att utge ersättning för fiskeskador under tiden 1973-1977. Frågan om skador på fisket prövades återigen 27 maj 1988 och domstolen fann att skada på fiske uppstått på grund av sandtäkt och ansågs bestå under så lång tid att den borde kompenseras som skada för all framtid. Skador i Uddebområdet och Stålverksmålet prövades med undantag för uppdämningen och dess sammanhängande frågor i dom 6 juni 1984, viss ersättning utgick för erosionsskador.

Skadefrågor avseende dämning prövades i den 15 september 1986. Av utredning framgick att den totala mängden avbördat vatten från fjärden varierat mellan 2,1 m³/s och 6,3 m³/s, vilket svarar mot ett vattenstånd om -0,45 m och -0,3 m. Då nämnda fjärd har så pass dålig vattenkvalité att vattnet inte kunde nyttjas för bad, konsumtion eller fiske fann nämnden att fördämningen mer kom att fungera som ett utjämningsmagasin vilket måste ses som en fördel för de yttre recipientområdena. Vattendomstolen fann att dämningen kunde utövas året om.

1.1.4 Slutprovning av frågor om skador på enskilt fiske, vattenöverdomstolen, TV 1141/92

Gällande slutprovning av skada för enskilt fiske prövades frågan av vattenöverdomstolen den 29 april 1994. Domstolen fann att det sannolikt att

vatten från Luleälven spridits på annat sätt än tidigare. Dock fann domstolen att det var svårt att fastställa och uppskatta skadan. I enlighet med vad som framkommit i målet fann domstolen att det var övervägande sannolikt att skada åsamkats norra delen av skärgården med ca 8-9% och att skadan därefter minskade med avståndet från genombrottet.

1.1.5 Sandskärsmålen (VA 27/93 och VA 4/95)

I anledning av ett beslut från Koncessionsnämnden avseende lagring av malm och pellets utredde LKAB frågan om flytta av malmhanteringen till en ny hamnanläggning. Kommunen ansökte därför om tillstånd att uppföra en 250 m lång kaj, muddra till nivån -12,9 m (RH 00) för hamnbassäng mellan den nya kajen och Sandöleden motsvarande ca 360 000 m³ massor, muddra till nivån -9,8 m för vändplats vid farleden väster om kajen motsvarande 150 000 m³ massor samt deponera muddermassorna. Vidare yrkade kommunen verkställighetstillstånd.

Vattendomstolen fann den 25 maj 1994 med beaktande av olägenheten av en kontinuerlig muddring dygnet runt under år 1994, att hinder mot företaget inte fanns ur en samhällsekonomisk aspekt. Tiden för muddring kom senare att utökas i deldom den 31 maj 1995 pga oförutsedd förekomst av berg som nödvändiggjorde borrhings- och sprängningsarbeten.

I en slutlig prövning av skadefrågorna för ovanstående företag fann domstolen den 29 januari 1998, att sakägarnas yrkanden om ersättning till följd av störande buller inte kunde vinna bifall då det var fråga om rent ideell skada. Dock förpliktade domstolen kommunen att utge ersättning för grumling och slamning då sakägarna orsakats skada av ekonomisk natur i form av merarbete som bestod av rengöring av båtar, filter etc